

Максим Горіховський

Подільський державний аграрно-технічний університет, Україна

ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ НА ОСНОВІ ФОРСАЙТ-ТЕХНОЛОГІЙ

Maksym Gorikhovskiy

Podillia State Agrarian and Engineering University, Kamianets-Podilskyi, Ukraine

FORMATION OF COMPETITIVENESS OF FARMS IN KHMELNYTSKYI REGION BASED ON FORESIGHT TECHNOLOGIES

This article discusses one of many approaches to ensure competitiveness of farms in Khmelnytskyi region, which is based on foresight technology. We understand that on rare examples of effective farm management is not possible in general to ensure the competitiveness of such layer as farmers, so it is necessary to develop a comprehensive development strategy for the whole farming in Khmelnytskyi region. Currently farming is an important area of current agricultural policy, which is able to provide the rural population with work, and in a decentralized help in solving many issues combined local communities. For successful development and implementation in action of foresight-project at Khmelnytskyi region, we need to analyze and learn from the experience of foresight-projects of sectoral, national and international level.

Key words: competitiveness of farms, foresight, development and strategic management.

Постановка проблеми. Важливим питанням сьогодення для українських фермерів є проблема підвищення конкурентоспроможності, при цьому слід розглядати прості методи, як зменшення собівартості продукції та розширення ринків збуду на коротку перспективу, так і розвиток й провадження інновацій. Наразі технологія Форсайту в Україні з кожним днем не тільки в наукових колах знаходить своє застосування, а також в управлінні державою, галуззю чи регіоном. У зв'язку з цим розвиток територіального Форсайту, є одним із ключових факторів забезпечення розвитку та конкурентоспроможності регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових колах все більше робіт присвячуються дослідженню теоретичних і практичних аспектів застосування Форсайт – технології. Серед вітчизняних і зарубіжних вчених: Верхотурова Е.В., Вишне夫斯基 К.О., Мильшина Ю.В. Калюжнова Н.Я., Лапчинський В.В., Осипов В.М., Парасюк І.Л., Ворожейкін О.О., Gertler M.S., Wolfe D.A., Koschatzky K.

Постановка завдання. Основним завданням даної публікації є створення моделі стратегії розвитку фермерських господарств за допомогою Форсайт – технологій, та аналіз особливостей використання даної технології на регіональному рівні.

Метою даного дослідження являється аналіз публікацій які висвітлюють проблематику та успішне використання Форсайт – технологій на регіональному рівні й створення моделі стратегії розвитку фермерських господарств в даному регіоні, та аналізу основних складові забезпечення впровадження даної моделі.

Матеріали і методи досліджень. Матеріалами даного дослідження виступили праці вітчизняних та зарубіжних вчених, які були опубліковані у фахових виданнях, а також стратегія регіонального розвитку Хмельницької області до 2020 р., а також власні спостереження і напрацювання. В написаній статті використовувалися такі **методи дослідження**, як: аналогія та моделювання, аналітичний, експерименту і спостереження.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Хмельницькій області Форсайт

прогнозування знайшло відображення розробці Стратегії регіонального розвитку Хмельницької області до 2020р¹, при цьому до розробки даної стратегії залучалися не тільки державні управління, а й науковці, бізнесмени, представники громадських організацій, представники громад. Важливу роль в досягненні цілей підвищення інноваційної активності регіону відіграє рівень розвитку громадянської самосвідомості або «громадянської культури». На деяких територіях «громадянська культура» формувалася не одне десятиліття, причому розвиток це було скоріше не цілеспрямованим і запланованим, а природним процесом формування середовища для підтримки і зростання інновацій. В інших регіонах чи країнах вона виникла в результаті свідомих зусиль, націлених на створення нової стратегії розвитку для даної місцевості або регіону. «Громадянська культура» сприяє зростанню соціального капіталу в регіоні, який в свою чергу є опорою для вдосконалення взаємодії зацікавлених сторін для розвитку інноваційної спрямованості регіону². Довгострокові прогнози інноваційного розвитку дозволяють відповісти на основне питання, що стоїть перед особами, що приймають рішення на регіональному і місцевому рівні, - як створити необхідні, сприятливі умови для стимулювання зростання наукомістких форм економічної активності в контексті динамічно розвивається інноваційної системи³.

Деякі вчені особливо відзначають роль регіонального Форсайта в формуванні соціального капіталу на певній території, для якої створюється проект⁴. Відмінною рисою реалізації регіонального Форсайт-проекту є спільна робота самого різного роду стейкхолдерів: представників влади і бізнесу різних рівнів, фахівців з різних галузей, громадян, окремих соціальних груп. Результатами даної роботи стає збір думок, прогнозів, оцінок, різноманітних ідей з метою знаходження компромісу і вибору оптимального рішення. В процесі реалізації Форсайт – проектів на регіональному рівні розвивається потенціал мережевої взаємодії між ключовими акторами інноваційної системи регіону, відбувається інтеграція соціальних факторів в систему технологічних і ринкових чинників, що багато в чому сприяє посиленню регіонального соціального капіталу і розширює можливості його використання для активізації інноваційного та економічного розвитку. Сам по собі процес створення Форсайт – дослідження виступає в якості засобу поліпшення комунікацій і координації зусиль між зацікавленими особами, підвищення їх готовності до дії².

Незважаючи на широкий спектр проведених досліджень і узагальнень, в більшості випадків Форсайт використовується для оцінювання розвитку конкретного науково-технічного напрямку, перспективи сфери науки і технологій (розподіл ресурсів на проекти НДДКР), перспективи науково-технологічного розвитку в соціально-економічному контексті (прийняття стратегічних рішень як на макрорівні, так і на регіональному рівні), до теперішнього часу відсутні дослідження комплексних варіативних систем раціонального землекористування, які б враховували весь динамічний спектр різноманітних взаємопов'язаних соціальних, економічних і екологічних умов функціонування сучасних агроформувань на регіональному і місцевому рівні – з одного боку, і були затверджені відповідними органами місцевого самоврядування в якості стратегічного напрямку використання земельних ресурсів – з другого⁵.

1 Стратегія регіонального розвитку Хмельницької області до 2020 року (2011) (Хмельницька обласна Рада). Офіційний сайт Хмельницької обласної Ради.

<http://adm.km.ua/doc/RD_Strategy_Khmelnyskyi_12052011_UA.pdf> (2017, січень, 10).

2 Вишне夫斯基, К.О., Мильшина, Ю.В. (2016). Региональный Форсайт: Европейский опыт и российская практика. *Россия и запад: диалог культур*, (10), 11.

3 Gertler, M.S., Wolfe, D.A. (2004). Local Social Knowledge Management. *Futures*, 36, 43-51.

4 Koschatzky, K. N. U. T. (2007). Social Capital and Cooperation within Innovation Systems. *Europe-Reflections on Social Capital, Innovation and Regional Development: The Ostuni Consensus*. *Nowy S'cz: National-Louis University*, 134-142.

5 Лапчинський, В.В (2014). Геоінформаційна підтримка Форсайт досліджень моделей оптимізації сільськогосподарських землекористувань. Конференція Екологія і природокористування в системі оптимізації відносин природи і суспільства. червень 3. Тернопільська державна сільськогосподарська дослідна станція, 207-209.

Ми розглядаємо Форсайт як певну соціогуманітарну організаційну технологію¹, яка є цінним інструментом стратегічного розвитку, яка дозволяє сформувати узгоджене уявлення про напрямки розвитку, забезпечує взаємне діалогове навчання економічних агентів, що стимулює розвиток інновацій, і містить потенціал самореалізації виробленого спільно уявлення про майбутнє. Прогресивність технології Форсайту полягає в тому, що вона відповідає характеру економіки, заснованої на знаннях, де все більш важливими стають процеси вивчення (learning) - не в аспекті освіти, а в аспекті залучення різних економічних структур в процеси взаємного вивчення і отримання знань. Цей аспект діалогового співпраці є новим елементом суспільства, заснованого на знаннях, а здатність організовувати взаємодію для отримання нових знань стає сама по собі важливим ресурсом про що було написано ще в 2004 році².

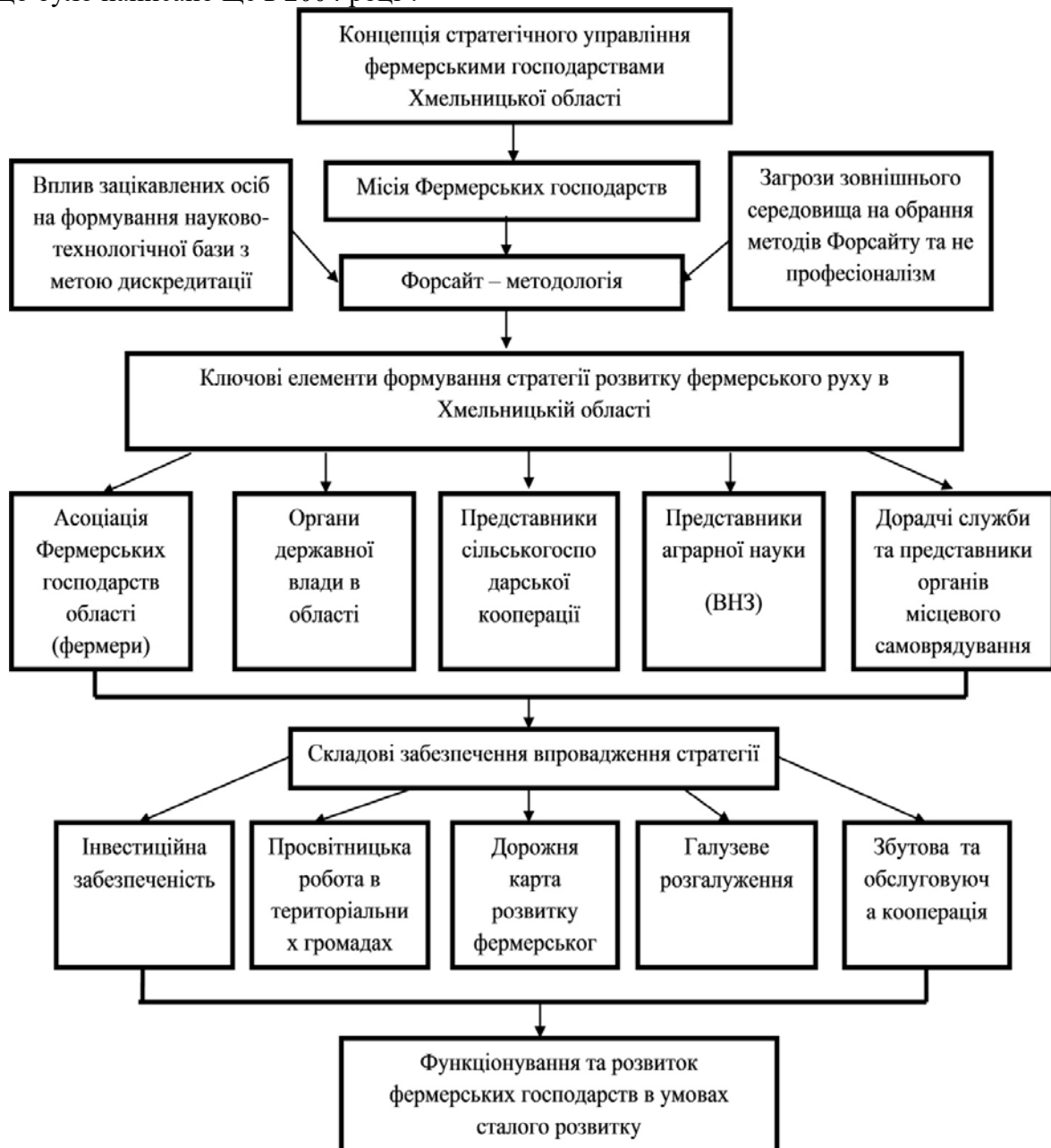

Рис.1. Зображення моделі створення стратегії розвитку фермерських господарств за допомогою Форсайт – технологій [розроблено автором]

1 Калюжнова, Н.Я. (2008). Роль форсайта в підвищенні конкурентоспособности регіона в «новой економіке». *Наука. Інновації. Образованіе*, (5), 271-279.

2 Калюжнова, Н.Я. (2004). *Конкурентоспособность в новой экономике*. Иркутск: Иркут. ун-т.

Складність проекту Форсайту полягає в тому, що необхідно визначити і організувати різні сфери діяльності, а не тільки провести сам процес передбачення і зафіксувати його результати в звітах і сценаріях (тобто здійснити технологію передбачення).

Крім того, реалізація потенціалу Форсайту, як інструменту стратегічного управління залежить від авторитетності і впливовості його учасників. Авторитетні учасники самі є провідниками розробленого передбачення в життя, що дозволяє не тільки прогнозувати, але і сприяє реалізації розробленого бачення майбутнього. Однак це вимагає ретельного управління процесом створення передбачення для реалізації закладеного в технології Форсайта потенціалу. Для управління процесами з високим ступенем невизначеності і новизни розроблена методологія управління проектами, в якій є системний підхід до управління. До проекту Форсайта можливо і слід застосовувати такі елементи управління проектами: життєвий цикл проекту, фази проекту, розробка процесів проекту, створення системи управління проектом Форсайта, визначення та реалізація¹.

Для успішного впровадження стратегії розвитку фермерських господарств, яка буде розроблена за допомогою моделі 1, необхідно ще дотримуватися деяких умов та особливостей, які наведені в табл.1.

Таблиця 1

Складові забезпечення впровадження та розробки Форсайт – технології розвитку фермерських господарств.

Технологічно-наукова складова	Законодавча складова	Керівництво місцевих територіальних громад
- Робота з статистичними даними - Вміння опрацювання інформації - Вибір правильних Форсайт – технологій - Впровадження маловідходних стратегій та концепцій - Застосування у виробництві хай-тек та іноваційних технологій - Вивчення закордонного досвіду побудови та впровадження стратегій	- Розуміння законодавчої бази України - Знання про закони та можливі зміни - Навички у роботі з бюрократичними процесами	- Знання регіонального потенціал - Розуміння місцевих потреб - Зв'язок між фермерами та владою - Почуття солідарності з і - відповідальність за громаду

У теперішній економічній ситуації в Україні та з процесами децентралізації й створенню територіальних громад, ефективно себе може проявити застосування регіонального Форсайту.

В нашій ситуації можливе використання Форсайту в таких напрямках:

1) Об'єднання в Форсайт – проекти на основі галузевої кооперації підприємств даного регіону, або громад, які є конкурентами по виробництву продукту на внутрішньому ринку, але не можуть в повній мірі вийти на зовнішній ринок збути продукції.

2) Створення обласного Форсайт – центр, для забезпечення сталого розвитку регіону по передових галузях виробництва, включаючи специфіку регіону.

Такий обласний Форсайт – центр фактично буде інтелектуально-креативним ядром

¹ Верхотурова, Е.В. (2013). Использование методологии управления проектами в Форсайт-проектах. *Современные проблемы науки и образования*, 7, 111-119.

соціально-економічного життя регіону, який з часом повністю буде забезпечений інтелектуальними людськими ресурсами, розробить та освоїть методологічне та програмне забезпечення й бази знань.

Основу методології даного Форсайт – центру повинні складати аналітичний підхід, вміння прогнозувати майбутні тенденції та кон'юктуру ринків, імітаційне моделювання майбутнього та управління ризиками, використання сучасних комп'ютерних технологій та мобільних технологій, обробка інформації в текстовій, цифровій і візуальній формах. За умови створення подібних Форсайт – центрів у кожному обласному центрі, а в деяких випадках і районних центрах України, забезпечить можливість динамічного розвитку регіону зважаючи на його географічні, людські та економічні особливості.

Досягнення стратегічних цілей у сфері розвитку форм господарювання та інтеграції виробництва передбачається здійснити шляхом формування виробничих структур, які за своєю організаційною формою і розміром відповідають аналогам світового ведення сільськогосподарства: сільськогосподарські підприємства – американській та колишній радянській, фермерські господарства – європейській, особисті селянські господарства, господарства населення – японській та китайській організаційним формам¹.

Їх пропорції й розміри формуватимуться залежно від спеціалізації регіонів і місцевих умов, наявності трудових ресурсів, кваліфікованих кадрів, місцевих традицій тощо на основі створення рівних економічних умов розвитку для усіх форм господарювання, забезпечення прибуткового ведення сільськогосподарства, спроможного розвиватися на принципах розширеного відтворення¹.

Розвиток фермерських господарств, визначених Законом України «Про фермерське господарство»², відбуватиметься на основі дотримання виробничих стандартів ведення сільськогосподарського виробництва. Фермерські господарства будуть формуватися переважно на сімейній основі, у напрямі забезпечення раціональних їх розмірів – 350-400 га, за обов'язкового розвитку тваринництва, крім вузькоспеціалізованих¹.

Для успішного створення та впровадження Форсайту на регіональному рівні можна відштовхуватися від Форсайт проектів галузевого, або національного рівня. В свою чергу регіональний Форсайт базується на співпраці багатьох експертів з різних галузей, погляд із різних сторін, та включаючи всеохопний аналіз даного питання «передбачення» допомагає побудувати грамотну і реальну картину розвитку регіону. В оптимальному варіанті для розробки Форсайт аналізу розвитку фермерських господарств хмельницької області, необхідно залучити науковців аграрних вузів, фермерів, асоціацію фермерів Хмельницької області, обласну держадміністрацію, головне управління статистики в Хмельницькій області, регіональний центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги у хмельницькій області, перший національний аграрний кооператив, представників об'єднаних громад, активістів та інших зацікавлених осіб в розвитку фермерського руху на Хмельниччині. Суть регіонального Форсайту полягає у вивченні та аналізі таких факторів: політичних, соціальних, географічних, демографічних та економічних.

Інститутом проблем ринку та економіко-екологічних досліджень у рамках бюджетної науково-дослідницької роботи, зважаючи на те, що регіони України мають неоднорідний характер розвитку територій встановлено, що найбільш доцільним є формування точок інноваційного розвитку на субрегіональному рівні. Найчастіше місцеві органи самоврядування та районна влада не в змозі самостійно вирішити проблеми, що виходять за рамки адміністративних районів, у той час для обласної влади такі проекти не є пріоритетними. Це ж стосується і приміських територій, які знаходяться поза межами міст,

1 Лупенко, Ю.О., Месель-Веселяк, В.Я. (2012). *Стратегічні напрями розвитку сільськогосподарства України на період до 2020 року*. Київ: ННЦ «ІАЕ».

2 Закон про фермерське господарство 2003 (Верховна Рада України). *Відомості Верховної Ради України*, (45), 363.

тобто поза юрисдикцією міської влади, а районні органи влади часто не бажають або не можуть через обмеженість ресурсів вирішувати проблеми великих міст¹.

Висновки: З кожним днем технології, все більшу роль відіграють в житті людини і стають невід'ємною частиною існування та функціонування людства, в свою чергу підприємство та влада теж є організмом, але в свою відмінність від людей вони не спішають впроваджувати технології в свої життєві процеси. На відмінну від партнерів з ЄС, де Форсайт – процеси давно знайшли своє відображення не тільки на національному, а й на регіональному рівні, на нашу думку не слід фермерам на оптимальні умови чи допомогу від законодавчої влади, а самим спільно із місцевими органами влади та науковцями створювати оптимальні умови для функціонування та розвитку.

References:

1. Gertler, M.S., Wolfe, D.A. (2004). Local Social Knowledge Management. *Futures*, 36, 43-51. [in English].
2. Kaljuzhnova, N.Ja. (2004). *Konkurentosposobnost v novoj jekonomike* [The competitiveness in the new economy]. Irkutsk: Irkut. un-t., 165 [in Russian].
3. Kaljuzhnova, N.Ja. (2008). Rol' foresajta v povyshenii konkurentosposobnosti regiona v «novoje jekonomike» [The role of foresight in improving the region's competitiveness in the "new economy"]. *Nauka. Innovacii. Obrazovanie* [The science. Innovation. Education], (5), 271-279 [in Russian].
4. Koschatzky, K.N.U.T. (2007). Social Capital and Cooperation within Innovation Systems. *Europe-Reflections on Social Capital, Innovation and Regional Development: The Ostuni Consensus*. Nowy S'cz: National-Louis University, 134-142 [in English].
5. Lapchynskyy V.V (2014). Heoinformatsiyna pidtrymka Forsayt doslidzhen modeley optymizatsiyi sil'skohospodarskykh zemlekorystuvan [Geoinformation support research models Forsyth optimization of agricultural land use.]. *Konferentsiya Ekolohiya i pryrodokorystuvannya v systemi optymizatsiyi vidnosyn pryrody i suspilstva* [The Conference of Ecology and Environmental system optimization relationship of nature and society], 207-209. [in Ukrainian].
6. Lupenko, Yu. O., Mesel-Veselyak, V.Ya. (2012). *Stratehichni napryamy rozvytku sil'skoho hospodarstva Ukrainy na period do 2020 roku* [The strategic directions of development of agriculture of Ukraine till 2020]. Kyiv: NNTs «IAE», 182 [in Ukrainian].
7. Osypov, V.M., Parasyuk, I.L., Vorozheykin, O.O. (2012). Rol' foresajta v upravlinni subrehionom [Forsyth role in managing the S subregion]. *Ekonomichni innovatsiyi* [Economic innovation], vol. 47, 197-205. [in Ukrainian]
8. Stratehiya rehionalnoho rozvytku Khmelnytskoyi oblasti do 2020 roku [Strategy for Regional Development Khmelnytsky region by 2020] (2011) (Khmelnytska oblasna Rada). *Ofitsiynyy sayt Khmel'nytskoyi oblasnoyi Rady* [Official website of Khmelnytsky Regional Council] <http://adm.km.ua/doc/RD_Strategy_Khmelnytskyi_12052011_UA.pdf> (2017, January, 10) [in Ukrainian].
9. Verhoturova, E.V. (2013). Ispolzovanie metodologii upravleniya proektami v Forsajt-proektah [Using the project management methodology in Foresight projects]. *Sovremennyye problemy nauki i obrazovaniya* [Modern problems of science and education], 7, 111-119. [in Russian].
10. Vishnevskij, K.O., Milshina, Ju.V. (2016). Regionalnyj Forsajt: Evropejskij opyt i rossijskaja praktika [Regional Foresight: European experience and Russian practice]. *Rossija i zapad: dialog kultur* [Russia and the West: the dialogue of cultures], no. 10, 11. [in Russian].
11. *Zakon pro fermerske hospodarstvo 2003*. [The law on farming]. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy* [Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine], (45), 363. [in Ukrainian].

¹Осипов, В.М., Парасюк, І.Л., Ворожейкін, О.О. (2012). Роль форсайта в управлінні субрегіоном. *Економічні інновації*, вип. 47, 197-205.